

Dr.sc. Ivan Mance

Huzjanova 20
10133 Zagreb

Matični broj znanstvenika: 331516

E-mail: ivan.mance@gmail.com

mob: +385 95 5388 327

Agencija za odgoj i obrazovanje

Donje Svetice 38
10000 Zagreb

Cijenjeni,

uz isprike na nešto dužem tekstu, javljam Vam se kao glavnom organizatoru i financijeru Male glagoljske akademije „Žakan Juri“ u Roču (dalje: MGA), kako stoji na Vašim i njihovim stranicama:

https://www.azoo.hr/app/uploads/2024/12/Posebna-pravila_MGA_2024_2025.pdf
<https://mga-roc.org/o-namaimpressum/>

Uz veliko poštovanje istarskom gradiću Roču i njegovoj nespornoj glagoljskoj tradiciji i ne umanjujući na bilo koji način više od 30 godina postojanja i rada MGA koja svojom sjajnom organizacijom uči klince iz svih krajeva hrvatske glagoljskoj tradiciji i kulturi - dužnost mi je kao znanstveniku s najužim područjem interesa u hrvatskoj inkunabulistici i početcima tiskarstva upozoriti na neke probleme u radu MGA.

Cijeli je niz objava raznih internetskih portala, školskih listova, radova učenika i sl. o posjetu i sudjelovanju na nekom od saziva MGA u posljednjih 30 godina ili općenito o izvannastavnim aktivnostima klinaca u Roču. Uz sjajne vijesti što sve klinici rade i uče tih nekoliko dana u Roču, najavama je zajednička jedna te ista misao:

Bili smo u Roču koji je središte hrvatske pismenosti i tiskarstva, u kojem se pripremala za tisak prva hrvatska tiskana knjiga Misal po zakonu rimskoga dvora iz 1483. Ili oni direktniji: bili smo u Roču u kojem je otisnut Misal po zakonu rimskoga dvora.

Prilažem Vam nekoliko fotografija o tome s izvorom, toga je on-line iznimno puno i možete sve samostalno provjeriti.

Uz sve napore koje kolege iz Buzeta i Roča ulažu u turističku i glagoljsku promociju Roča, od pretiskalnice prof. dr. Frana Pare, preko spomenika žaknu Juriju, Aleje glagoljaša do najmanjeg grada na svijetu Huma, važno je odvojiti fikciju od povijesnih okolnosti i povijesne stvarnosti. Nikako nije dobro da nam djeca uče povijesne neistine i netočnosti. Sjetimo se cijelog niza problema s nedavno objavljenim pa povučenim povijesnim udžbenikom „*Zašto je povijest važna? 4*“ koji je upravo analizom Vaše Agencije povučen s tržišta i iz nastave.

Dakle, u Roču nije pripreman Prvotisak, Roč nije središte hrvatskog tiskarstva, žakan Juri nije prvi hrvatski nakladnik i redaktor te završno u Roču nije otisnut Prvotisak. Dapače, u Roču se 1482./1483. godinu jedva preživljavalo i borilo doslovno za goli život.

No, krenimo redom.

Prvo, spomenik žaknu Juriju, plakat MGA u Roču i Odmorište žakna Jurija na Aleji glagoljaša imaju problematičan i netočan prikaz zapisa žakna Jurija iz Novakovog misala. Njegov zapis od 26. lipnja 1482. te zapis žakna Broza – Kosinjanina od 15. studenog 1482. – koji se u Novakovom misalu nalazi odmah iznad Jurijevog, spojeni su grafički u jedan te isti zapis – iako jedan s drugim nemaju nikakve veze. Na spomeniku i Odmorištu upravo spojeni, dok se na plakatu MGA prikazuju zajedno – no uvijek se govori isključivo o Jurijevom zapisu. I to na način da je grafički izgled Brozovog zapisa u potpunosti iskorišten za prikaz Jurijevog zapisa. Sve o tom problematičnom prikazivanju – kojim se navlači znanstveno neutemeljena važnost žakna Jurija i Roča kao „središta hrvatskog nakladništva i tiskarstva“ – možete pročitati u mojoj knjizi i doktorskom istraživanju „Kosinjska tiskara“. Knjiga je do sad predstavljena na 27 lokacija u Hrvatskoj i vani, posljednje predstavljanje bilo je u Hrvatskom saboru povodom Dana hrvatske glagoljice i glagoljaštva 2025. godine, a u svom je fundusu ima preko 135 knjižnica u Hrvatskoj i vani. Knjiga je dosad prodana u količini od gotovo 700 primjerka u Republici Hrvatskoj te u Austriji, SAD-u, Kanadi, Čileu, Australiji, Njemačkoj, Mađarskoj i Nacionalnoj biblioteci Češke republike. Detaljnije o knjizi možete pogledati na njenim web stranicama:

<https://kosinj.com/>

Vratimo se na temu. Djeca se prilikom rada u MGA slikaju uz spomenik žakna Jurija, obilaze Aleju glagoljaša, uče i slušaju o svakom pojedinom eksponatu, a povijesno je dijelom netočno ono što uče i ono što slušaju.

O ovome sam odmah po izlasku mog istraživanja, još u rujnu 2023. godine, obavijestio sve kulturne i političke institucije u Buzetu i Roču, škole, POU Buzet, TZ Buzet i Roč, Katedru čakavskog sabora Roč, TZ Istre itd. POU Buzet je čak naručio jednu knjigu „Kosinjska tiskara“, no na moja upozorenja nitko od nadležnih do danas nije reagirao niti se povratno javio. Tu veliku sramotu i problem moraju riješiti, a ne se praviti kao da se ništa nije dogodilo. Pa zamislite na spomenike i skulpture trajno stavljati netočnosti i neistine! Pogledajte pažljivo priloženu tablicu.

Tablica 1. Zapisi žakna Jurija i žakna Broza iz Novakovog misala
 Izvor: Ivan Mance, rukopis buduće knjige „Prvi hrvatski tiskar Broz žakan“

 <p>Originalni zapis Jurija žakna u Novakovom misalu od 26.06.1482.</p>	 <p>Originalni zapis Broza žakna u Novakovom misalu od 15.11.1482.</p>
 <p>Zapis uklesan na Odmorištu Jurija žakna od 28.06.1981.</p>	 <p>Zapis uklesan na Bisti Jurija žakna od 21.06.1992.</p>

Drugo, i još važnije, u potpunosti je povijesno netočno da se u Roču radila bilo kakva redaktura, priprema ili tiskanje našeg Prvotiska. Žakan Juri je bio rodom iz Roča. S Novakovim misalom – koji je služio kao predložak Prvotisku – bio je u Izoli 26. lipnja 1482. godine kada je napisao svoj gore spomenuti zapis „Vita vita štampa naša gori gre itd.“ To je sve što znamo o Juriju i Roču. Novakov misal – predložak – nije bio u vlasništvu Roča, jer Roč ima svoj „Ročki misal“ od 1421. godine. Novakov misal kupili su iz Ličke Ostrovice plemeniti ljudi Gornje i Donje Nugle za njihove crkvene potrebe. Nugla jest u susjedstvu Roča, no to su različite crkve i različita vlasništva crkvenih knjiga.

Pripremu ili redakturu prvotiska u Roču kao prijedlog ili promišljanje – a ne dokazanu znanstvenu činjenicu - uvodi dr. Marija Pantelić u svom radu iz 1967. godine: „Prvotisak glagoljskog misala iz 1483. prema Misalu **kneza Novaka** iz 1368.“ To je jedino istraživanje do danas koje tematizira Roč i „pripremu ili redakturu“ Prvotiska.

U tom sjajnom radu dr. Pantelić solidno je pokazala kako Novakov misal može (s naglaskom na „može“) vući porijeklo iz nekog zadarskog starijeg rukopisnog misala i predložila bez ikakve povijesne argumentacije – jer takvih tragova naprosto nema – Roč kao lokaciju redakture Prvotiska. To je dr. Pantelić temeljila upravo na zapisu žakna Jurija (ponovimo: Juri je bio iz Roča, nema nikakvih dokaza da je Novakov misal u to vrijeme bio u Roču), na tragovima šest istarskih blagdana u kalendaru Prvotiska (ignorirajući preko 120 blagdana rimskog porijekla u tom istom kalendaru) te nekoliko misa u Prvotisku kojima se može (opet naglasak na „može“) tražiti porijeklo u Istri. Kako se od toga predložilo pisanje redakcijskog teksta kao pripreme za tiskanje Prvotiska po Novakovom misalu u Roču – ostaje nepoznanica. Činjenica jest da mi danas ne znamo je li izrađivan bilo kakav redakcijski rukopisni tekst za Prvotisak iz Novakovog misala ili je direktno slagar uređivao tekst na matrici tiskarske preše slažući stranicu po stranicu i čitajući iz

Novakovog misala. Puno izglednije i najvjerojatnije – ovo drugo. O redakcijskom tekstu Prvotiska nema nikakvih povijesnih tragova, indicija, pokazatelja, ničega te prema tome nema govora o izradi redakcijskog teksta, odnosno o takvom obliku redakte Prvotiska bilo gdje, pa ni u Roču. I sama dr. Pantelić se u zaključku svog rada korektno ograđuje novim pitanjima bez odgovora, svjesna nepostojanja bilo kakvih povijesnih izvora o njenom prijedlogu rada na redakcijskom tekstu za tiskanje Prvotiska.¹

Opsežnu povijesnu analizu ovog problema moći ćete pročitati u mojoj novoj knjizi: „Prvi hrvatski tiskar Broz žakan“ – koja izlazi ove godine povodom otvorenja spomenika prvom hrvatskom tiskaru u Kosinju 29. lipnja 2025. Više o tome na web stranicama knjige i izrade spomenika:

<https://tiskar.kosinj.com/>

<https://zupe-kosinj.net/spomenik-prvom-hrvatskom-tiskaru-ambrozu-kaciticu/>

Moramo voditi računa da se Prvotisak tiskao prema stavovima većine hrvatskih istraživača oko šest mjeseci, a neki tvrde i nešto duže. Dakle njegovo tiskanje moralo je krenuti oko kolovoza – rujna 1482. godine, da bi bilo dovršeno 22. veljače 1483. I tu dolazimo do zadnjeg i najvažnijeg: u Roču se 1482. godine nije moglo pripremati, redigirati, tiskati ili raditi oko knjiga NIŠTA. Zašto?

Roč su poharale Osmanlije oko ljeta ili jeseni 1482. godine.

Kad kažemo poharale, ne mislimo zauzele, već upravo to: akindžije – možda nekoliko tisuća njih – u jednom pljačkaškom pohodu upravo 1482. godine potegnuli su do Roča, Huma, Rašpora, Semića i Draguća. Popalili su, opljačkali, poharali, odveli u ropstvo i uništili sve što su zatekli s posebnim naglaskom u svim izvorima upravo na grad Roč. Nažalost, naši autori koji su istraživali povijest Roča ne donose ovaj podatak, no današnjom informatizacijom i digitalizacijom knjižničkog materijala svih većih svjetskih knjižnica, pronašao sam preko 20 izvora pretežito talijanskih autora 19. stoljeća koji naširoko opisuju tursko haranje Roča 1482. godine. Oni te izvore crpe iz sačuvanih mletačkih anala toga vremena – tako da u njihovu istinitost i originalnost ne možemo ni najmanje sumnjati. Da se u tim okolnostima bilo što u Roču odvijalo 1482. godine, ostali bismo i bez Prvotiska i bez Novakovog misala – kao što je i glagoljski Hrvojev misal danas u knjižnici Tokapi saray u Istanbulu kao povijesni dokaz osmanske pljačke, gdje je dospio kao ratni plijen nakon osmanskog osvajanja Budima 1541. godine.²

Detaljna povijesna analiza osmanskog pljačkaškog pohoda na Roč i susjedna mjesta bit će također objavljena u knjizi „Prvi hrvatski tiskar Broz žakan“. Rukopis je već gotov, recenzije i uređenje knjige su gotove, tako da odmah po otvorenju spomenika prvom hrvatskom tiskaru u Kosinju 29. lipnja 2025. idemo s knjigom i ovim podacima u tiskanje

¹ „Zašto se nosio kodeks? Da li u štampariju da se odmah iz njega slaže novi misal? Da li zbog rezanja slova za tisak ili se nosio da netko po Nk redigira, napravi prijepis koji će onda ići u štampariju kao predložak slagarima?“ Više u: (Pantelić, 1967., str. 81.)

² U Budim je u nepoznatim okolnostima prispio nakon pada Bosne 1463. godine, u veliku knjižnicu kralja Matijaša Korvina koji je iznimno cijenio rukopisne knjige.

i objavu. U međuvremenu dio istraživanja koji govori o ovome, spreman sam Vam ustupiti i u rukopisu prije tiskanja – za Vaše potrebe i analizu.

Dapače, jedina ozbiljna lokacija, koju potvrđuju materijalni dokazi u formi slijepog tiska sačuvanog u našem Prvotisku i s njim povezanog zapisa žakna Broza u Novakovom misalu, a koji je nastao već debelo u vrijeme dotiskivanja Prvotiska, upućuju na grad Kosinjski u Lici kao danas jedini povijesno i znanstveno utemeljeni lokalitet prve hrvatske tiskare i s njom povezanog prvog hrvatskog tiskara Ambroza Kacitića.

Stoga Vas ljubazno molim žurnu „redakturu“ cijelog plana i programa MGA te svih ostalih izvanškolskih aktivnosti u kojima klinci odlaze u Roč. Svakako je važno da djeca novcem poreznih obveznika i financiranjem Republike Hrvatske uče povijesno točne i utemeljene činjenice, a ne bilo čiju znanstveno neutemeljenu, turističku i lokal-patriotsku promociju. Dapače, neka djeca u Roču uče o glagoljici i glagoljaštvu, podržavam i promoviram maksimalno, no ne mogu u Roču učiti neistine u kojima se Roč neutemeljeno promovira kao centar hrvatskog glagoljaštva, pismenosti, nakladništva i tiskarstva.

Predlažem da dio sredstava iz MGA usmjerite na izvannastavne aktivnosti i posjete Kosinju. Od 29. lipnja 2025. klinci će u Kosinjskoj dolini - Donjem Kosinju moći vidjeti spomenik prvom hrvatskom tiskaru, sa čak tri spomen-ploče koje će na glagoljici i latinici opisivati njegov tiskarski rad i Kosinjsku tiskaru. Već sljedeće godine u Kosinjskom Bakovcu – u blizini povijesnog lokaliteta grada Kosinjskog i Kosinjske tiskare – bit će postavljena četvrta velika spomen-ploča na glagoljici i latinici, posvećena Kosinjskoj tiskari. Uz Pisani kamen – najstariji epigrafski spomenik „in situ“ iz 1. st., Jelu Car – najveću i vjerojatno najstariju jelu u Hrvatskoj, a po nekima i u Europi, Ban Dvor – stolicu prvih hrvatskih banova te cijeli niz drugih lokaliteta i zanimljivosti klinci u Kosinju mogu učiti točnu, istinitu i svakog poštovanja vrijednu hrvatsku povijest i kulturu.

Na tom tragu, ljubazno Vas molim precizan odgovor u skladu i u rokovima predviđenim Zakonom o pravu na pristup informacijama što, kako i kada planirate revidirati i urediti u aktivnostima MGA te planirate li financirati posjete djece Kosinju?

O Vašem ću odgovoru, analizi i provedbenim aktivnostima biti slobodan obavijestiti hrvatsku javnost. Naime, u posljednje vrijeme iznimno je porastao interes za Kosinjski kao povijesni hrvatski lokalitet, a sve u kontekstu HES Kosinjskog tako da su ove teme u visokoj razini medijskog interesa.

Za sva pitanja, dodatna tumačenja ili bilo kakvu stručnu pomoć stojim na raspolaganju.

U Zagrebu, 8. ožujka 2025.

dr.sc. Ivan Mance

